



LUONTOKERHON OHJELMARUNKO

**Toimintaehdotuksia ja leikkejä teemoittain
koko kerhokauden ajalle**

TERVETULOA MUKAAN OHJAAMAAN LUONTOLIITON KERHOA JA VAHVISTAMAAN LASTEN LUONTOSUHDETTA ♥

Tämän kerhovihkosen ohjelma on suunnattu ensisijaisesti 4.–6.-luokkalaisille, mutta ohjelmat sopivat toki soveltaen moneen eri ikään. Kerhokertoja ei ole kappalemääräisesti koko toimintakaudeksi. Useita teemoja voi hyvin jakaa useammalle kerhokerralle. Kerhokerrat eivät ole järjestyksessä, vaan ohjelmalistalle voi poimia omalle kerholle sopivimmat ohjelmat haluamassaan järjestyksessä sään ja kerholaisten innostuksen mukaan.

Lapsilta kannattaa kysellä, mitä he toivoisivat kerhossa tehtävän. Yhdessä ideoidut kerhokerrat innostavat ja tuovat lapsille osallisuuden tunnetta.

Kerhokertojen rakenne (1,5 h):

- Aloitusrutiinit ja alkuleikki (15–20 min)
- Päivän teeman alustus ja toiminta, sis. mahdollinen leikki (1 h)
- Loppurutiinit ja -leikki (15 min)

Rakenne on suuntaa antava ja käytännössä aikataulun toteuttamisessa joustetaan tilanteen mukaan. Osa lapsista tekee tehtävät pikaisesti, toiset taas työskentelevät mielellään hitaammin, huolellisesti ja pikkutarkasti. Nopeille tekijöille kannattaa varata lisätehtäviä erityisesti piirrettäessä ja askarreltaessa.

Huomioi aikataulun suunnittelussa myös aika, joka menee siirryttäessä paikasta toiseen. Tänäkin aikana voi toki toteuttaa mukavaa ohjelmaa. Retkikohteeseen mentäessä voi esimerkiksi bongata erilaisia puulajeja ja kasveja, liikkua eläinten tavoin tai kerrata jokaisenoikeuksia esimerkkien kautta.

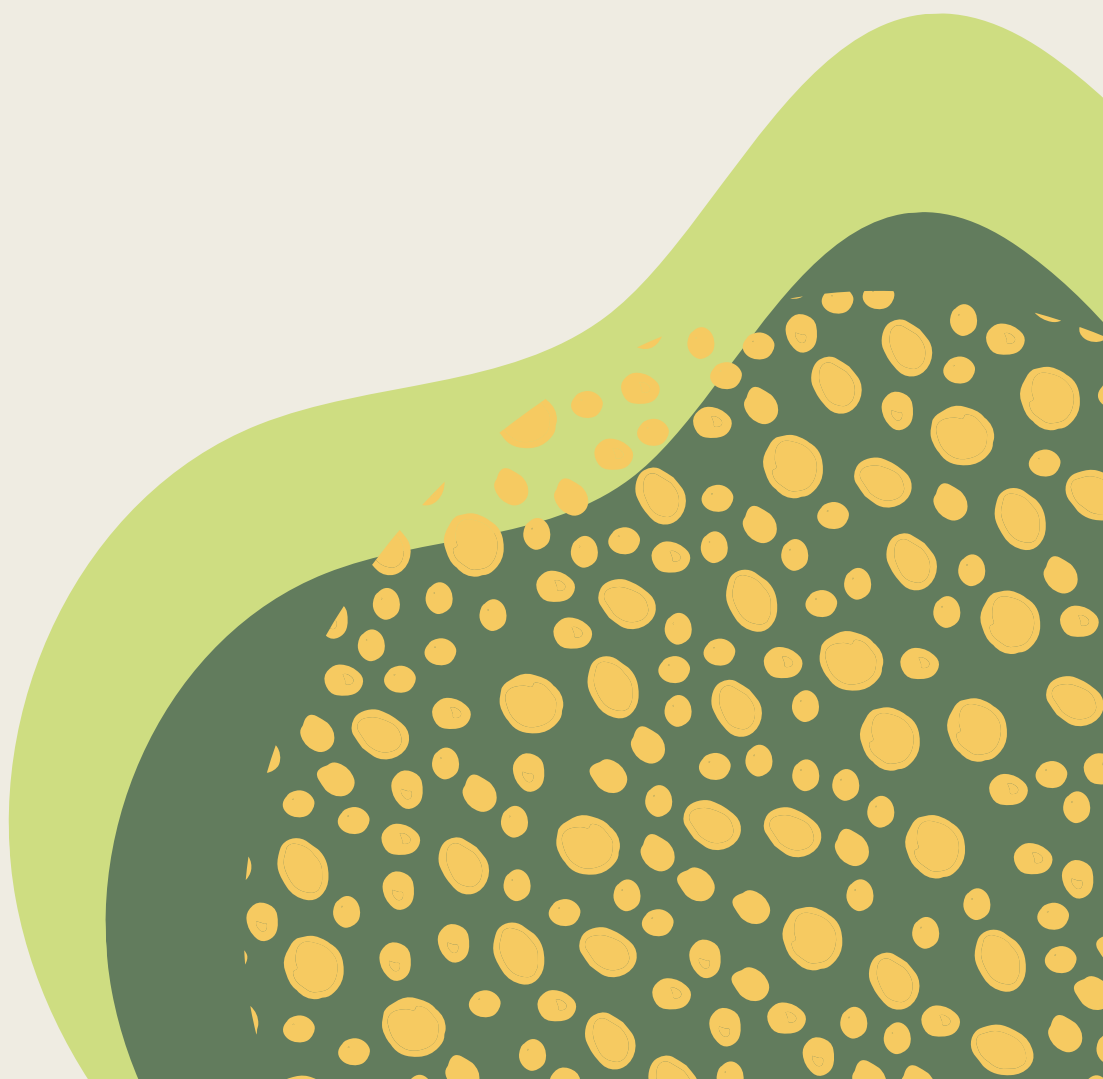
Jokaisella kerhokerralla voi toistaa tuttuja, mukavia rutiineja. Alussa katsotaan, keitä on paikalla, ja lopuksi rauhoitutaan vaikkapa satua kuunnellen.

Esimerkkejä mukavista rutiineista:

- Kerholaisilla voi olla omat päiväkirjat tai havaintovihot, joihin kukin voi kirjoittaa tai piirtää kerhokerran alussa tai lopussa tai myöhemmin kotona. Päiväkirja tai havaintovihko voi myös olla kerhon yhteinen. Tällöin sitä täytetään kerhossa yhdessä tai jokainen ottaa voi ottaa sen vuorollaan kotiin. Vihot voidaan askarrella ensimmäisillä kerhokerroilla yhdessä.
- Kerholle voi perustaa oman sometilin. Kerho-ohjaaja voi julkaista siellä uutisia ja valokuvia kerhon puuhista ja luontohavainnoista. MUISTA kuitenkin kysyä lasten valokuvien julkaisemiseen lupa vanhemmilta. Kerholaisten skannatut piirustukset säilyvät netissä tallessa. Huonolla säällä voidaan päivittää lasten kanssa kerhon sometiliä.
- Valitaan lähiympäristöstä yhteinen kummipaikka tai -puu, jota käydään säännöllisesti katsomassa ja jota valokuvataan tai piirretään.

Sisällysluettelo

4	Ensimmäinen kerhokerta
5	Luonnon monimuotoisuus
7	Roskat
8	Syksyn sadonkorjuu
10	Metsän pienet asukkaat
11	Vaikuttaminen
13	Talviseuranta
14	Hämärä
15	Eläinten talvehtiminen
16	Askartelua sisätiloissa
18	Retkeilytaidot
20	Vesistöt
22	Linnut
24	Kevätseuranta
25	Ympäristöongelmat
26	Kestävä kulutus
27	Kevään sadonkorjuu
28	Luontosuhde ja ympäristötunteet
30	Suurpedot
32	Viimeinen kerhokerta
33	Liitteet



ENSIMMÄINEN KERHOKERTA

Kerhon esittely ja tutustuminen

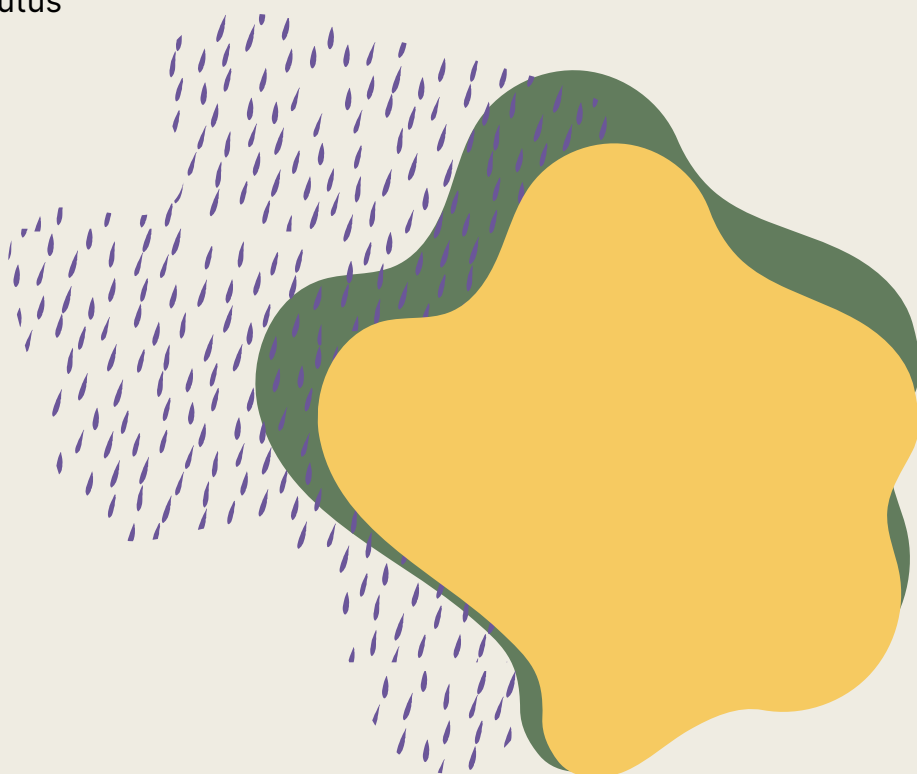
- Tervetuloa, lyhyt esittely ohjaajasta, Luontoliitosta ja kerhosta itsestään
- Jokainen kerholainen etsii lähiluonnosta jonkin oman luontoaarten. Keräännytään yhteen ja kukin esittelee itsensä ja luontoaarteensa. Kukaan voi myös keksiä itselleen luontonimen (esim. Mariam Metsätähti, Ville Västäräkki...)
- Sovitaan yhdessä kerhokertojen alkurutiinit; astutaan sisään metsään "portista", jokainen kerholainen etsii metsästä halaukseen sopivan puun, jota voi käydä jokaisen kerhokerran alussa halaamassa, pidetään säpäiväkirjaa tai kerhovihkoa yhdessä, jokainen saa kertoa vuorollaan kuulumiset menneeltä viikolta... Mitkä ovat teidän kerhonne rutiinit?
- Voitte yhdessä valita omasta lähiluonnostanne paikan, jota seuraatte eri vuodenaikoina. Käykää paikalla esimerkiksi kahden tai neljän viikon välein koko kerhokauden ajan. Kirjatkaa muistiinpanoja siitä, miten luonto muuttuu. Havaintoja voi myös piirtää tai valokuvata, aina samasta kohdasta. Kootkaa kuvista lopuksi kuvasarja kuvateksteineen ja ripustakaa tuotoksenne esille muidenkin ihailtavaksi! Jos paikka pysyy samana vuosia, voi kuvista nähdä ajan kuluvan ja sääilmiöiden vuosittaiset vaihtelut.

Sovitaan kerhon säännöt

- Yhdessä sovittuja sääntöjä on mukavampi noudattaa ja niihin voi aina tarvittaessa palata: "Muistatahan mitä yhdessä sääntöihin kirjasimme?"
- Käydään läpi turvallisemman tilan periaatteet

Loppurutiinit ja -leikki

- Keräännytään piiriin ja käydään yhdessä läpi päivän onnistumiset sekä ensi kerran teema ja mahdollinen tarvittava varustus ym.
- Loppusatu/-leikki/-rentoutus



LUONNON MONIMUOTOISUUS

Alustus

- Mitä luonnon monimuotoisuus tarkoittaa, miten sen voi tunnistaa, mitä se merkitsee ja mikä sitä uhkaa?
- Luontoliiton metsäryhmä edistää metsien suojelua Suomessa ja lähialueilla

Toimintaehdotuksia

- Metsän monimuotoisuusbingo (liite 1)
- Lähiluonnon monimuotoisuuden arviointi;
 - Tämän voi toteuttaa esimerkiksi laskemalla eri lajien määrän määrättyltä alueelta. Voitte yhdessä myös tarkkailla, onko alueen puusto monilajista ja -ikäistä ja löytyykö alueelta lahoppua. Monimuotoisuuden arvioinnin avuksi löytyy erilaisia arviointilomakkeita netistä!
- Tutkikaa yhdessä, näkyykö lähimetsässänne ihmisen jättämä jälki;
 - Kasvaako metsässä yhtä vai useampaa puulajia?
 - Ovatko kaikki puut samanikäisiä vai kasvaako metsässä sekä nuoria ohutrunkoisia puita että vanhoja paksurunkoisia puuyksilöitä?
 - Kasvavatko puut satunnaisesti siellä täällä vai ovatko ne selvästi riveissä?
 - Löytyykö metsistä kantoja? Jos löytyy, näyttävätkö ne siltä, että puu on kaatunut ja lohjennut itsestään vai onko kanto sileä ja sahattu?
 - Onko metsässä lahonneita ja kuolleita puita joko pystyssä tai maahan kaatuneena?
 - Näkyykö metsän maaperässä ajouria? Entä ojia?
 - Mikä on kerhon johtopäätös: muistuttaako lähimetsä enemmän luonnontilaista- vai talousmetsää? Miltä täällä näyttäisi, jos luonto olisi täysin koskematonta?
- Vieraslajitalkoot;
 - Valitkaa kerhon kanssa yhdessä torjuttava laji ja alue. Tietoa torjuttavista lajeista sekä torjuntamenetelmistä löytyy kattavasti vieraslajit.fi-sivustolta. Huolehdi, että kaikille kerholaisille on mukana tarvittavat suoja- ja työskentelyvälineet. Talkoisiin tarvitaan aina maanomistajan lupa. Sopivaa paikkaa talkoiden järjestämiseen voi kysellä kunnalta tai ELY-keskukselta.
 - Vieraslajijätettä ei saa jättää luontoon, vaan se on aina toimitettava asianmukaisesti pois alueelta. Mieti etukäteen, kuinka jätteen hävitys onnistuu. Ohjeistusta voi tarvittaessa kysyä paikallisesta jätelaitoksesta.
 - Voitte kutsua talkoisin myös muita, tai vaihtoehtoisesti voitte kerhona osallistua jonkun muun järjestämiin vieraslajitalkoisiin alueellanne!
 - Tehokkainta torjunta on, kun talkoot toteutetaan samalla alueella useampana vuotena.

- Perustakaa suojelualue esimerkiksi koulun pihalla olevan nurmialueen reunalle;
 - Rajatkaa alue selkeästi, jotta siltä ei ajeta nurmikkoja, vaan nurmi saa kasvaa villinä. Alueen reunalle voi pystyttää informatiivisen kyltin, jonka kerholaiset voivat yhdessä askarrella ja suunnitella.
 - Mitä kaikkia kasveja alueelle kasvaa, monipuolistuuko lajisto? Houkutteleeko alue paikalle joitakin eliöitä tai hyönteisiä?
 - Muistakaa kysyä alueen rajaamiseen lupa koululta ja toivokaa, että alue pidetään suojeltuna pidemmän, mielellään useamman vuoden ajan.
- Kylvää oma niitty joutomaalle maanomistajan luvalla;
 - Pohtikaa ja selvittäkää, mitkä lajit viihtyisivät valitulla alueella parhaiten ja valikoikaa kylvettävät kasvit sen mukaan.
 - Kääntäkää maa hellävaroen lapiolla. Monivuotiset rikkaruohot on helpoin poistaa tässä vaiheessa juurineen kaikkineen. Kylvää siemenet maahan ja kastelkaa tarvittaessa. Vinkkejä oman niityn perustamiseen löytyy verkosta!
 - Hoitakaa perustamaanne niittyä yhdessä tasaisin väliajoin. Voitte myös pystyttää niityn laidalle kyltin, jossa kerrotte niityn merkityksestä ja kerhostanne jotain ohikulkijalle.
- Metsäsuhteet nykymaailmassa -keskustelukortit (liite 2)

Leikki; käpylehmäkisa

- Pelataan joukkueina tai itsekseen. Tavoitteena on tehdä niin monta käpylehmää, kuin määrättyssä ajassa ehtii. Ajan päätyttyä käpylehmät asetetaan jonoon ja pisimmän jonon tehnyt voittaa.

Leikki; kasvit

- Jokainen käy alkuun keräämässä lähistöltä jonkin kasvin. Kerholaiset kokoontuvat piiriin ja jokainen asettelee keräämänsä kasvin eteensä. Musiikin soiodessa kerholaiset kiertävät piiriä ja pysähtyvät musiikin vaietessa. Kukin vuorollaan selvittää ja kertoo, mikä kasvi omalla kohdalla on. Muut kerholaiset voivat tarvittaessa avustaa. Apuna voi käyttää kasvikirjaa tai esimerkiksi Google Lens -sovellusta.



ROSKAT

Alustus

- Tätä teemaa voidaan käsitellä muutaman erilaisen kiinnostavan ja innostavan toiminnan kautta. Roskatalkoot voi järjestää muutamaankin otteeseen kerhokauden aikana, roskia kun luonnossa valitettavasti riittää.

Toimintaehdotuksia

- Maatumiskoe;
 - Etsitään sopiva paikka lähiluonnosta, johon kaivaa sopivan kokoinen kuoppa.
 - Haudatkaa mukanaan tuomanne roskat kuoppaan. Voit edellisellä kerralla pyytää kutakin kerholaista tuomaan mukanaan yhden roskan, tai voitte hyödyntää vaikkapa kerhomatkalta löytämiänne roskia. Roskien on hyvä olla keskenään erilaisia; metallia, muovia, pahvia tai paperia, biojätettä ym.
 - Kirjatkaa yhdessä ylös, mitä roskia hautasitte ja minne. Voitte myös valokuvata roskat ja paikan.
 - Ohjelma jatkuu keväällä, kun roskat kaivetaan esiin ja tarkastellaan, mitä kullekin on ajan myötä käynyt. Samat roskat voi haudata pariinkin eri paikkaan, ja kaivaa esiin eri aikojen kuluttua, jotta voidaan seurata maatumisen etenemistä.
- Roskatalkoot;
 - Tämä ohjelma innostaa lapsia kerta toisensa jälkeen. Talkoiden yhteyteen voi kehittää vaikkapa bingon erilaisista luultavimmin löytyvistä roskista. Lopuksi voidaan harjoitella yhdessä lajittelua. Löytyneitä roskia voi myös käyttää maatumiskokeen materiaalina. Varaa kaikille mukaan hanskat sekä jätessäkkejä/-pusseja ja muistuta perusteellisesta käsien pesusta ohjelman jälkeen!

Leikki; lajittelu

- Jaa lapset kahteen ryhmään. Toinen ryhmä edustaa erilaisia roskia, toinen roskiksia. Jaa kullekin oman roskan/roskiksen nimi, esim. jogurttipurkin kansi, banaaninkuoret, pieneksi jäänyt paita, metallinkeräys, biojäte, kierrätyskeskus. Anna leiriläisten etsiä itselleen parit, eli harjoitelkaa yhdessä, mikä jäte kuuluu mihinkin roskikseen.

Leikki; kierrätysleikki

- Sopikaa eri kierrätysastioille paikat, esimerkiksi koivun luona on biojäte, kuusen luona metallinkeräys, isolla kivellä kierrätyskeskus ym. Asetu ohjaajajana seisomaan leikkialueen keskelle ja huuda vuorotellen eri roskia. Kerholaisten tehtävänä on juosta oikean "roskiksen" luo. Leikkiä voi varioida lisäämällä roskisten määrää.

SYKSYN SADONKORJU

Alustus

- Sienet; syötävät, myrkylliset, lahottajat - sieniin tutustuminen lajikirjan avulla
- Marjat

Toimintaehdotuksia

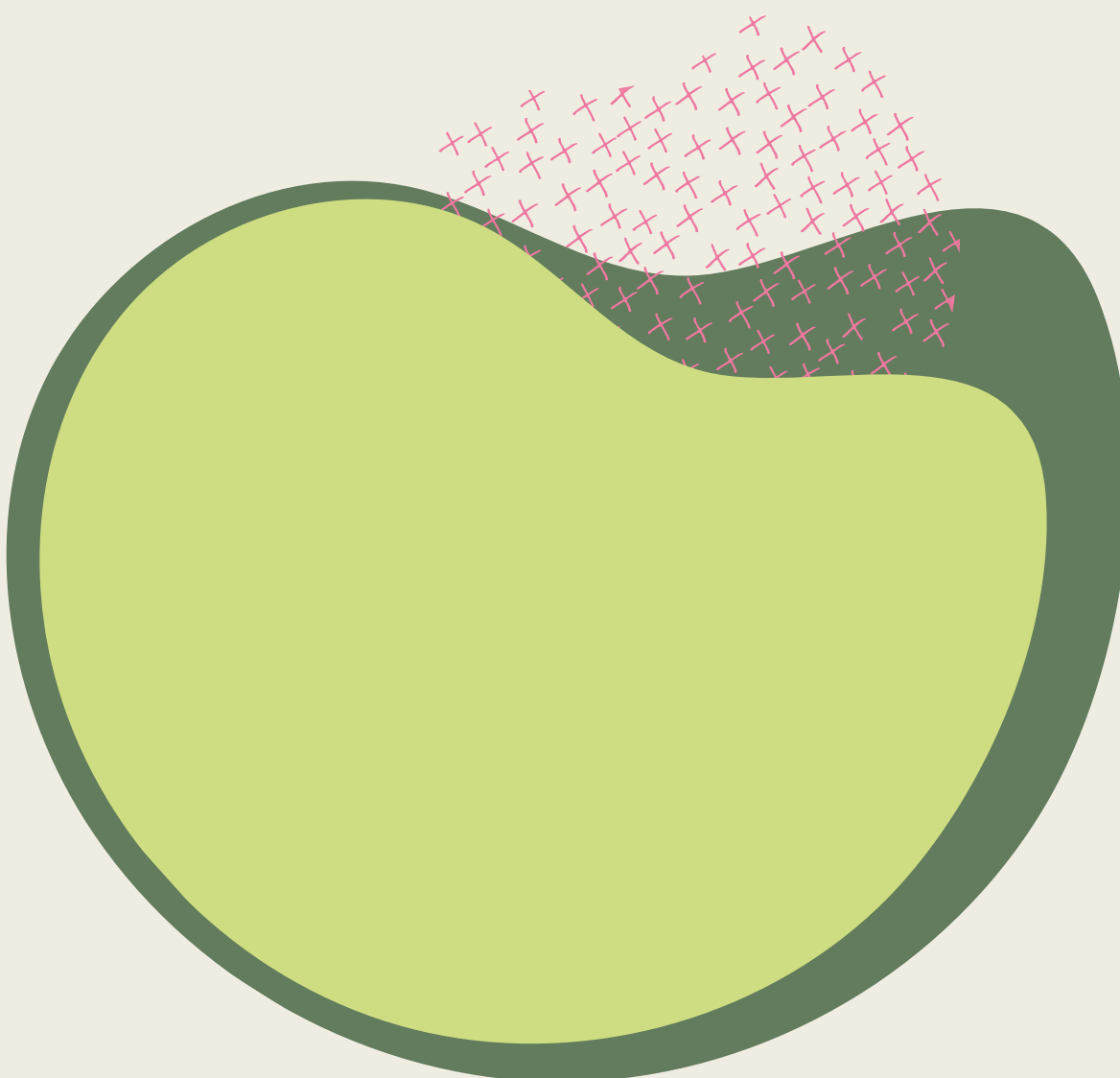
- Tutkitaan ja keräillään sieniä; Mitä muita kuin ruokasieniä metsästä ja lähiluonnosta löytyy? Mikä on niiden merkitys?
 - Etsitään sieniä ja kerätään ne yhteiselle valkoiselle kankaalle/lakanalle.
 - Tutkitaan sienien ominaisuuksia ja eroavaisuuksia, tunnistetaan sienet. Tarkastellaan myös sienistä löytyviä ötököitä.
 - Lopuksi yhteenvetona lasketaan, kuinka monta eri sienilajia löydettiin, mitkä sieniryhmät ja -lajit olivat runsaimpia ja pohditaan, mitkä sienet ovat tärkeimpiä alueen puustolle.
 - Muistetaan pestä sienien käsittelyn jälkeen kädet myrkyllisten sienien varalta!
- Sieniä voi myös kerätä syötäväksi;
 - Muistakaa kuitenkin tässä tapauksessa, että sienet keräävät herkästi ympäristömyrkyjä ja tästä syystä niiden keräämistä suurten päästölähteiden läheltä on vältettävä. Kerätään vain sieniä, jotka osataan varmasti tunnistaa ruokasieniksi!
 - Kerholaiset voivat toimia raatilaisina sienten maistajaisissa;
 - Ohjaaja voi valmistaa edellisellä kerhokerralla kerättyjä sieniä eri tavoin ja kerholaiset voivat toimia raatina ja arvostella annokset.
 - Monille sienet voivat olla vieraita, eikä niitä ole välttämättä koskaan tullut maistettua. Itse kerättyjä sieniä useampi lapsi saattaa rohkaistua maistelemaan, etenkin jos sienien kanssa tarjolla on vaikkapa ruissipsejä!
- Menninkäisen koti;
 - Jokainen kerholainen etsii mieleisen sienen, jonka alla menninkäisen olisi hyvä asua. Anna lapsille tehtäväksi askarrella menninkäinen luonnonmateriaaleista, esimerkiksi kävyistä ja rakentaa asioita, joita menninkäinen voisi tarvita: sammalsänky, kivijakkara jne.
 - Lopuksi voitte valokuvata menninkäiset koteineen kaikkineen. Jättäkää lopuksi teokset muiden kulkijoiden ihasteltaviksi!
- Löytyykö metsästä marjoja? Niitä voi vaikka kerätä mukaan kotiin viemisiksi tai kahmia suoraan suuhun!
- Syksyn tullen ruskan värjäämistä lehdistä voi askarrella jokaiselle oman kauniin ruskakruunun.

Leikki; KIM kootun sienikokoelman pohjalta

- Kerää kerholaiset liinan ympärille. Käykää sienet vielä yhdessä läpi, katselkaa niitä hetki ja yrittäkää painaa ne mieleen. Kerholaiset laittavat silmät kiinni tai kääntyvät piiristä poispäin ja ohjaajana piilotat jonkin sienistä selkäsi taakse. Muut kääntyvät piiriin ja yrittävät arvata, mikä sieni puuttuu. Leikkiä voidaan vaikeuttaa lisäämällä sienien määrää, poistamalla useampi sieni samanaikaisesti tai vaihtamalla jäljelle jäävien sienien paikkoja.

Leikki; sienirihmastohippa

- Valitaan yksi kerholaisista hipaksi. Muut kerholaiset ovat kiinniotettavia sieni-itiöitä. Hipan saadessa jonkun kiinni, jatkavat he yhdessä hippana käsistä toisiaan kiinni pitäen. Sienirihmasto kasvaa sitä mukaan, kun hippa/hipat saavat lisää sieni-itiöitä kiinni. Lopulta kaikki kerholaiset ovat yhtä samaa rihmastoa.



METSÄN PIENET ASUKKAAT

Alustus

- Pohditaan yhdessä erilaisten ötököiden, hyönteisten ja eliöiden merkitystä. Alkuun on hyvä muistuttaa kerholaisia siitä, ettei ötököitä saa missään tapauksessa vahingoittaa!

Toimintaehdotuksia

- Ötökkäteokset;
 - Ennen ötököiden etsimistä ja tutkimista voi olla hauskaa pyytää kerholaisia piirtämään ulkomuistista esim. muurahaisen. Tutkimusten jälkeen kerholaiset voivat piirtää muurahaisen uudestaan ja verrata, mitä eroja kuvista löytyy.
- Maaperä kuhisee -tutkimus (liite 3); Kaivetaan maahan kuoppa ja tutkitaan, ketä kaikkia maanasukkaita tapaamme.
- Ötökkäpurkit, luuppi, ötökkäimuri, haavi, siivilä;
 - Välineiden avulla erilaisia eliöitä ja ötököitä on hyvä kerätä tutkittavaksi. Välineistöä voit pyytää lainaan omalta piiriltäsi.
- Muurahaispesien kartoitus;
 - Voitte kartoittaa lähiluontonne muurahaiskekojen määrän ja sijainnit. Tutkikaa, millaisia polkuja muurahaiset ovat kekonsa lähelle raivanneet. Saman yhdyskunnan muurahaiskekoja yhdistää yleensä selkeä polku. Näistä voi piirtää suuntaa antavan kartan! Tarkkailkaa muurahaisenpolkua. Mitä muurahaiset kuljettavat? Mitä ne tekevät tavatessaan toisia muurahaisia polulla? Minne muurahaiset vievät kantaumuksensa? Laittakaa pieni oksanpätkä merkiksi polun varrelle ja laskekaa, kuinka monta muurahaista polulla kulkee.
 - Voitte myös tutkia, onko kahden eri muurahaiskeon asukkaat samaa yhdyskuntaa vai ei. Tämä selviää laittamalla kummastakin keosta muurahainen samaan purkkiin. Jos muurahaiset alkavat tappelemaan keskenään, ovat he eri yhdyskuntien asukkaita.
- Ötököiden maisemareitti;
 - Kerholaisille annetaan hammastikuista ja paperista askarrellut 2 lippua, joiden välille on solmittu pitkä naru.
 - Kerholaisten tulee eläytyä pienen ötökän asemaan ja etsiä lähimaastosta ötökän näkökulmasta vaikuttava maisemareitti, joka näillä lipuilla ja langalla merkitään ja lopuksi esitellään muille kerholaisille.

Leikki; luontokonsertti

- Pitäkää konsertti luonnossa. Etsikää maasta luonnonmateriaaleja (esimerkiksi kiviä, keppejä, kaarnanpaloja, kuivia lehtiä), joita voi käyttää soittimina. Taputtakaa, hangatkaa yhteen tai rapisutelkaa niitä niin, että niistä kuuluu ääntä. Soittakaa ja laulakaa tuttu kappale luontosoitteilla säestäen.

VAIKUTTAMINEN

Alustus

- Luontoliiton politiikkaryhmä nostaa nuorten ääntä ympäristöpoliittisessa päätöksenteossa
- Luontoliiton ilmastoryhmä yhdistää nuoret kamppailemaan ilmastokriisiä vastaan

Toimintaehdotukset

- Mielpidejana;
 - Tehdään tilaan näkymätön mielpidejana, jonka toisessa päässä on väittämä ”täysin samaa mieltä” ja toisessa ”täysin eri mieltä”.
 - Jokainen kerholainen asettuu seisomaan siihen kohtaan, mikä on oma mielpide suhteessa janan päiden väittämiin.
 - Ohjaajana voit välillä käydä haastattelemassa kuvitteellisen mikrofonin kanssa esimerkiksi aivan ääripäässä seisovan perusteluja. Väitteitä voi olla:
 - Olen huolissani ilmastomuutoksesta
 - Metsä on minulle tärkeä paikka
 - Metsien suojelu on myös ihmisten suojelua
 - Pysin ostamaan vaatteeni käytettynä
 - Tiedän paitani valmistusmaan
- Huonon sään sattuessa taiteilkaa sisätiloissa julisteet ilmastomuutoksesta tai muusta kerholaisia mietityttävästä aiheesta. Voit myös ehdottaa kerholaisille vastamainoksen tekemistä. Lopuksi ripustakaa työt esille muiden ihailtavaksi.
 - Vastamainos on mainosmainen juliste tai video, joka kommentoi mainoksia ja kulutuskulttuuria parodian ja huumorin keinoin. Vastamainokset voivat myös pyrkiä paljastamaan tuotteiden tai palveluiden haitalliset vaikutukset kuluttajille, yhteiskunnalle ja ympäristölle.
 - Ideoita ja inspiraatiota varten on hyvä varata kerholaisten tutustuttavaksi lehtiä, joissa on paljon mainoksia.
- Järjestäkää kerhonne kanssa vieraslajitalkoot;
 - Kts. teema ”Luonnon monimuotoisuus”
 - Askarrelkaa yhdessä mainosjulisteita ja -lehtisiä, joissa on tietoiskuja vieraslajien haitallisuudesta ja kutsu talkoisiin.
 - Dokumentoikaa talkoitanne valokuvin ja tehkää talkoiden jälkeen video tai julkaisu yhdessä saavuttamistanne tuloksista!
 - Tälle ohjelmalle on hyvä varata useampi kerhokerta valmisteluineen, kutsuineen ja itse talkoineen.

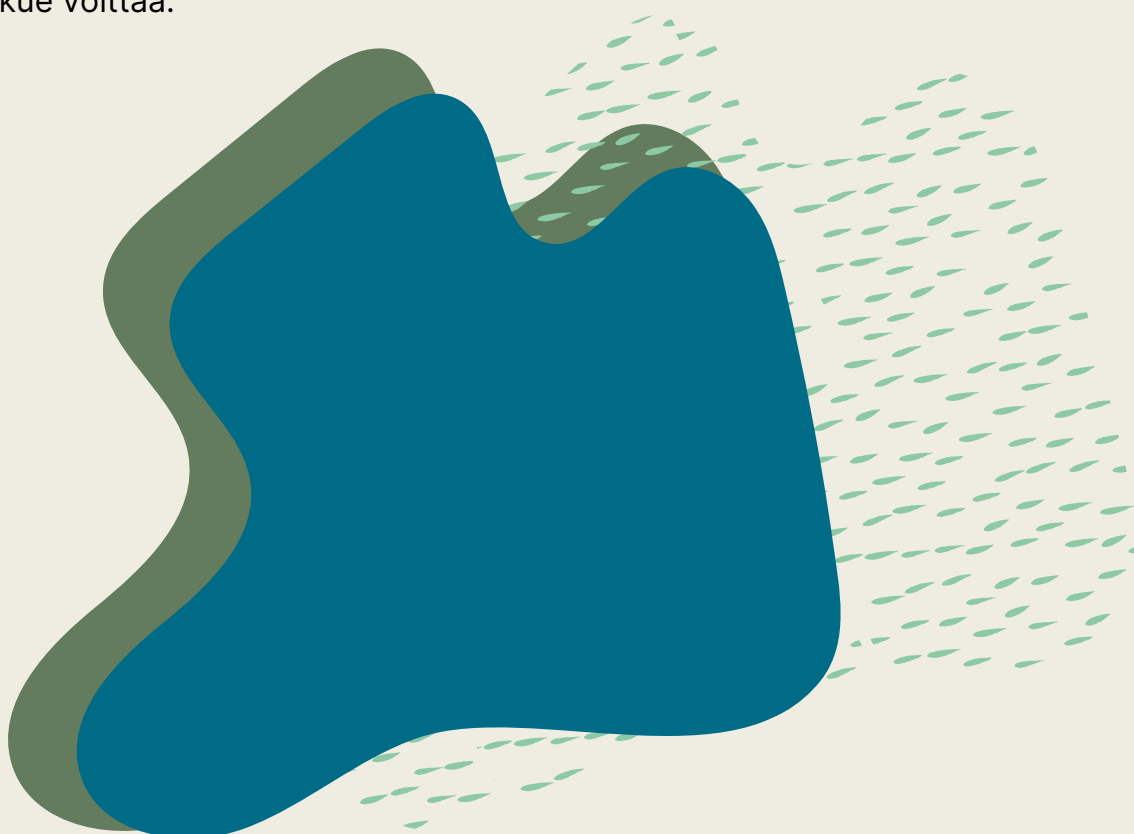
- Pohtikaa yhdessä omien tekojenne vaikutusta ympäristöön. Entä mikä on vaikutus luontoposiitivisten/-negatiivisten tekojen kertautuessa? Aiheina voi olla oma kulutus, ruokavalio, liikkuminen, viestintä ja muu, joihin kerholaiset voivat itse omilla valinnoillaan vaikuttaa.
- Oikein innostuneille kerholaisille voi ehdottaa mielipidekirjoituksen kirjoittamista tai kirjeen lähettämistä päättäjälle nuoria itseään huolestuttavasta ajankohtaisesta aiheesta.

Leikki; etsi puu

- Tämä leikki on hyvä siinä vaiheessa, kun kerholaiset ovat ehtineet jo tutustua toisiinsa kunnolla. Jaa kerholaiset pareihin ja anna jokaiselle parille huivi/liina, jolla parit sitovat toisen silmät. Toinen johdattaa sokkona olevan parinsa varmoin ja turvallisoin ottein jonkin läheisen puun luokse. Sokkona oleva saa halata, tunnustella ja haistella puuta rauhassa hetken aikaa. Sitten pari talutetaan takaisin lähtöpaikalle. Nyt sokko saa poistaa liinan silmiltään ja hänen tehtävänään on etsiä se puu, jota kävi juuri sokkona tunnustelemassa.

Leikki; kettu ja jänis

- Kerholaiset asettuvat istumaan tai seisomaan piiriin. Jaa kerholaiset kahteen ryhmään niin, että joka toinen on ykkönen ja joka toinen kakkonen. Jos kerholaisia on pariton määrä, osallistu leikkiin, jotta teitä on piirissä parillinen määrä. Piirin vastakkaisille puolille annetaan esineet, joista toinen on kettu ja toinen jänis. Toinen esineistä annetaan ykköselle ja toinen kakkoselle. Esineet kiertävät samaan suuntaan omalla joukkueella, siis joka toisella kerholaisella, mahdollisimman nopeasti. Kerholaisten jalkojen on pysyttävä paikallaan, vain kädet saavat liikkua. Kettu yrittää saavuttaa jäniksen ja jänis ketun. Nopeampi joukkue voittaa.



TALVISEURANTA

Alustus

- Luontoliiton ja Suomen ympäristökeskus (Syke) toteuttama vuotuinen kampanja. Tehtävät voidaan jakaa useammalle kerhokerralle.

Toimintaehdotuksia

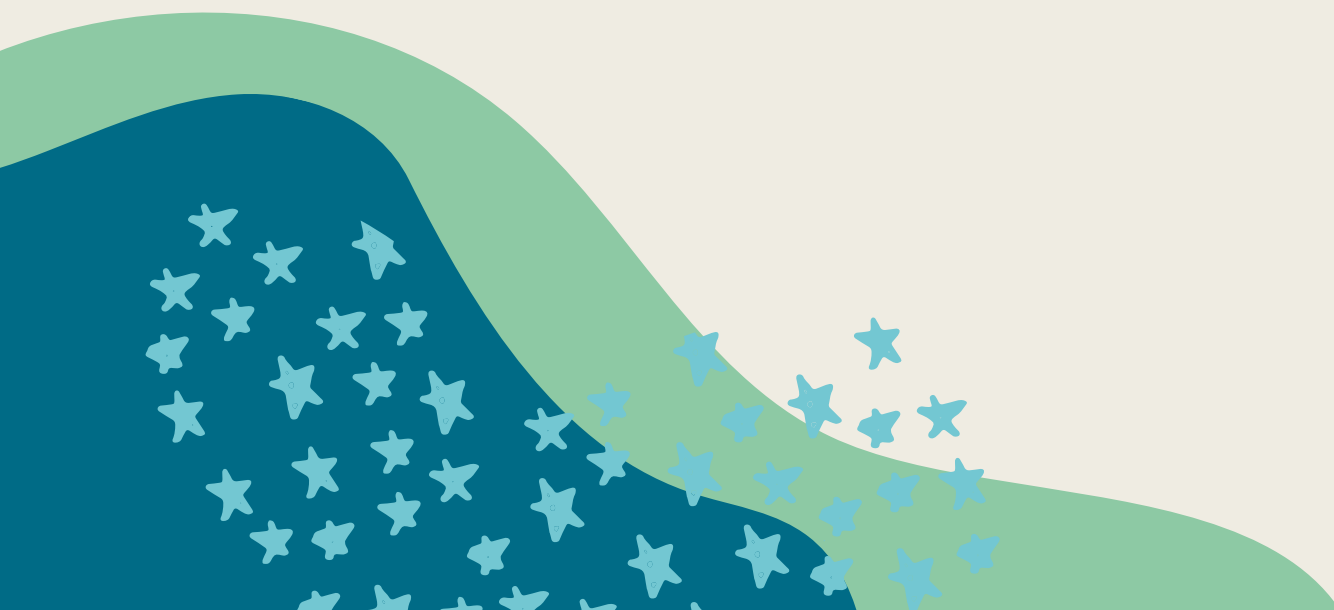
- Havainnoikaa talvista luontoa; havaintoja ja ilmoituksia voi tehdä talviseurannassa mukana olevista nisäkkäistä ja linnuista, lumi- ja jäätilanteesta ja lumiukoista. Osallistukaa kerhona valtakunnalliseen tiedonkeruukampanjaan! Onko kerhonne löytänyt esimerkiksi lumikon jälkiä tai kuullut punatulkun laulantaa? Entä kuinka paksulta lunta on kerhokaupungissanne? Seurantasivuille voi liittää myös valokuvia! Lue lisää talviseurannasta sekä havaintojen tekemisestä ja ilmoittamisesta osoitteesta talviseuranta.fi
- Voitte myös yhdessä kerholaisten kanssa ripustaa ”Talvihuurteen polku” -rastiradan lähimetsäänne muiden iloksi sekä tietenkin suorittaa radan itse. Lisää tietoa löytyy talviseuranta.fi-sivustolta.

Leikki; lumihippa

- Tallatkaa ensin koko kerhon voimin lumeen polkuverkosto. Parhaiten verkosto syntyy, kun kuljette reittiä jonossa ja tallaatte mahdollisimman yhtenäisen polun. Yksi kerholaisista on hippa, joka jahtaa muita polkuverkostossa. Leikissä ei saa poistua polkuverkoston poluilta, vaan vain tampattuja polkuja pitkin voi kulkea. Leikkiä voi varioida tekemällä verkoston varrelle muutaman turvapaikan, jossa jahdatut ovat turvassa hipalta.

Leikki; pakkashippa

- Yksi kerholaisista valitaan pakkaseksi, yksi auringoksi ja loput kerholaiset ovat pikkulintuja. Pakkanen on hippa, joka ottaa kiinni pikkulintuja. Kun pakkanen saa pikkulinnun kiinni, jähmettyy hän paikoilleen. Auringoksi valittu kerholainen pelastaa jähmettyneitä pikkulintuja halaamalla ja näin he vapautuvat takaisin mukaan leikkiin.



HÄMÄRÄ

Alustus

- Talvella on pimeää. Nautitaan hämärän tuomista mahdollisuuksista ja muiden, kuin näköaistin, terävöitymisestä. Taskulamput mukaan!

Toimintaehdotuksia

- Heijastinsuunnistus;
 - Tämä ohjelmannumero vaatii hieman ennakkovalmisteluja. Ajatuksena on, että seuraava rasti on aina havaittavissa edelliseltä rastilta taskulampulla etsien. Rasteille voi liittää mukaan erilaisia tehtäviä tai arvoituksia. Jos aiotte bongata samalla kerhokerralla tähtiä, voi arvoitukset liittyä esimerkiksi erilaisiin tähtikuvioihin. Viimeinen rasti voi sijaita aukealla paikalla, jonne ohjaaja on asetellut kaikille retkialustat pötköttelyä ja tähtibongausta varten.
- Tähdet;
 - Tutustukaa yhdessä erilaisiin tähtiin ja tähtikuvioihin. Pystytekö bongamaan erilaisia tähtikuvioita taivaalta? Vai estääkö valosaaste näkemisen? Mitä muuta taivaalla näkyy?
 - Jos käytössänne on hyvät kiikarit, voitte myös tarkkailla omaa kuutamme. Näkyykö kuun kraatterit tai muita pinnanmuotoja? Parhaiten pinnanmuodot näkyvät silloin, kun kuu ei ole kokonaan auringon valaisema, eli esimerkiksi puolikuun aikaan.
- Huonolla säällä tähtiin voi tutustua myös sisätiloissa;
 - Tutustukaa erilaisiin tähtikuvioihin kirjojen ja netin avustuksella. Esimerkiksi Ursan sivuilta löytyy hieno tähtikartta! Mitä tähtikuvioita kerholaiset tunnistavat entuudestaan? Oppisiko jokainen tänään yhden uuden tähtikuvion?
 - Askarrelkaa omat kaukoputkenne valitsemallanne tähtikuviolla; tarvikkeeksi tarvitaan talouspaperihylsy ja foliota. Folio asetellaan hylsyn toiseen päähän tiiviisti ja siihen tehdään valitun tähtikuvion muodossa reikiä. Kun putken toisesta päädyistä tähystää yhdellä silmällä valoa vasten, näyttää kuin katselisi tähtikuvioita pimeällä tähtitaivaalla!
 - Omien planisfäärikarttojen teko; planisfäärikartan avulla näkee, mitkä tähdet liikkuvat taivaalla nyt ja muina vuodenaikoina. Tämä askarteluohjelma vaatii keskittymistä ja tarkkanäköisyyttä. Ohjeita kartan tekemiseen löytyy netistä!

Leikki; pimeäpiilo

- Keräännytään yhteen ja sovitaan alue, jolla piilosta leikitään. Yksi kerholainen lähtee matkaan etsien itselleen hyvän ja tilavan piilon. Piilon löydettyä hän sammuttaa taskulamppunsa ja muut lähtevät häntä taskulamppujensa valossa etsimään. Kun etsijä löytää piileksijän, sammuttaa hän oman lamppunsa ja asettuu samaan piiloon. Leikki loppuu, kun kaikki kerholaiset ovat löytäneet tiensä samaan piiloon.



ELÄINTEN TALVEHTIMINEN

Alustus

- Syksyn tullen eläimet alkavat varautua talven tuloon. Miten? Voimmeko auttaa eläimiä jotenkin? Entä löytääkö kerhonne eläinten lumijälkiä hangesta?

Toimintaehdotuksia

- Suojaväritutkimus;
 - Ohjaajana voit käydä etukäteen piilottamassa (aikaisemmalla kerhokerralla maalatut) eriväriset pahvinpalat/eläinhahmot maastoon mahdollisimman erilaisiin paikkoihin.
 - Anna kerholaisille tehtäväksi toimia etsivinä ja etsiä piilotetut palat/hahmot rajatulta alueelta.
 - Löytyykö kaikki? Minkä väriset oli vaikeinta löytää? Miksi?
- Rakentakaa pesä siilille;
 - Talvipesä on kuin pohjaton laatikko, johon tehdään kulkuaukko ja yläosaan ilmarako pesän kummallekin puolelle. Rakennettu talvipesä voi olla hyvin monen näköinen ja kokoinen. Tarkemmat pesänrakennusohjeet löydät netistä. Varmista, että pesä on siilille suojaisa ja turvallinen!
 - Kun pesä on valmis, viedään se loppukesästä tai viimeistään syyskuun loppuun mennessä rauhalliseen paikkaan esimerkiksi pihan perälle puun tai pensaan juurelle, talon alle tai seinustalle. Pesän alusta on hyvä vuorata puunlehdillä ja pesä täyttää kuivalla heinällä.
- Lintujen talviruokinta ja lintulaudalla vierailevien lintujen tarkkailu on hauskaa puuhaa. Mitä kaikkia lajeja kerholaiset jo tunnistavat?
- Talventörröttäjät ovat ruohovartisia kasveja, jotka jäävät talveksi pystyyn ja varistavat siemenensä lumihangelle tai jälle. Tuuli, linnut ja muut eläimet kuljettavat siemeniä uusille kasvupaikoille. Siemenet ovat myös monien Suomessa talvehtivien lintujen, esimerkiksi peippojen, tärkeää ravintoa. Etsikää luonnosta talventörröttäjiä ja koettakaa lennättää niiden siemeniä. Kuinka pitkälle saatte siemenet lentämään? Kerätkää siemenet ja kattakaa niistä linnuille ateriat lintulaudalle tai ruokintapaikalle.
- Muita kulkijoita ilahduttaaksenne voitte yhdessä koristella lähimetsänne lehdettömän puun erilaisin luonnonmateriaalein!

Leikki; lumieläimet

- Rakentakaa ja muotoilkaa lumesta eläinhahmoja. Etsikää niille luonnonmateriaaleista silmät, nenät, sarvet, hännät yms. Jättäkää lumieläimet muita luonnossa liikkujia ilahduttamaan.



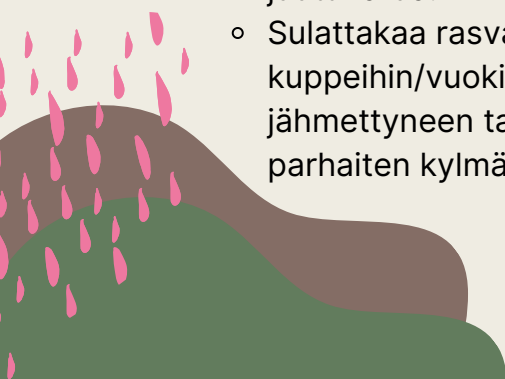
ASKARTELUA SISÄTILOISSA

Alustus

- Sadesään ohjelmaa sisätiloissa
- Materiaaleja askartelua varten on hyvä kerätä talteen lähiluonnosta aikaisempien kerhokertojen aikana. Sopivia materiaaleja ovat esimerkiksi kepit, kävyt, kivet, sulat, lehdet ym.
- Tulevilla kerhokerroilla on mukavaa seurata, maistuiko tekemänne herkut linnuille ja kevään tullen käydä tarkastelemassa, löysikö hyönteinen hotellinne!

Toimintaehdotuksia

- Askartelua;
 - Oksamobilen voi rakentaa keppien ja langan avulla kasaan. Vain mielikuviutus on rajana!
 - Omien vaelluskeppien tuunaaminen; vaelluskeppi voi olla kiva lisä tuleville retkille. Kepin voi koristella helmin, kestävin paperein ym.
 - Kivimaalausta. Kivestä voi maalata pienen olion, jolle voi halutessaan rakentaa oman elinympäristön pieneen lasipurkkiin. Tai kauniit, maalatut kivet voi piilottaa kaupunkiympäristöön tuntemattoman löydettäväksi. Varmistakaa tässä tapauksessa, että käytössänne on ympäristöystävälliset maalit!
- Kasvata oma kasvi;
 - Kylvetään oma kasvi jokaiselle kotiin vietäväksi. Kasvi voi olla myös syötävä, esimerkiksi herneenverso.
 - Ruukkuina voi käyttää esimerkiksi katkaistuja maitotölkkejä tai viilipurkkeja, jotka kerholaiset voivat koristella oman mielensä mukaan.
- Kasvata oma puu;
 - Kerätkää jollain syksyn kerralla ulkona ollessanne tammenterhoja talteen. Parhaita on hieman vihertävät, tuoreet terhot. Terhojen tuoreuden voi testata tiputtamalla ne saavilliseen vettä - uppoavat ovat yleensä sopivia kasvatettavaksi.
 - Varatkaa aikaa terhojen idätykselle. Kun terhot ovat lähteneet itämään, istuttakaa ne ruukkuun/purkkiin. Keväällä voitte käydä yhdessä istuttamassa taimet ulos, tai jokainen kerholainen voi viedä taimensa kotiin ja istuttaa sen haluamaansa paikkaan.
- Talipallot linnuille;
 - Ruoan materiaaliksi tarvitsette sulaa kookosrasvaa sekä siemeniä. Lisäksi tarvitsette esimerkiksi kertakäyttökuppeja, maitotölkkejä tai muffinivuokia ja juuttinarua.
 - Sulattakaa rasva ja sekoittakaa sekaan siemenet. Seos jaetaan kuppeihin/vuokiin ja jokaiseen dipataan mukaan pätkä lankaa, jolla jähmettyneen talipallon saa ripustettua ulos. Jähmettyminen tapahtuu parhaiten kylmässä. Poistakaa vuoat ja viekää talipallot ulos lintujen iloksi.



- Hyönteishotelli;
 - Materiaaliksi tarvitaan koiranputkea tai järviruokoa, jotka ovat saanet kuivua sisällä muutaman viikon ajan. Pitäkää aikaisemmalla kerhokerralla siis materiaalinkeruutalkoot!
 - Yksinkertaisimmillaan hyönteishotellin voi toteuttaa maito- tai peltipurkkiin täyttämällä sen korsilla. Tärkeää on, että sekä hotelli että korret pysyvät tukevasti paikoillaan. Netistä löytyy monenlaisia ohjeita rakentamisen avuksi.
 - Valmis hyönteishotelli on hyvä sijoittaa korret vaakasuorassa aamuaurinkoa kohden sateelta suojaisaan paikkaan. Paras aika viedä hyönteishotelli ulos on alkukeväällä.
- Muuta sisäpuuhaa;
 - Sisällä ollessa voitte koota kerhokauden aikana kertyneitä kuvia yhteen, muistella hauskoja hetkiä ja päivittää kerhon sometiliä yhdessä!
 - Sisätiloissa voitte myös etsiä tietoa ja ideoida tulevia kerhokertoja.

Leikki; eläinten jalat

- Kerholaiset kävelevät ringissä ja kun ohjaaja huutaa jonkun eläimen nimen, hakeudutaan ryhmiin, jossa on niin monta jäsentä kuin eläimellä on jalkoja. Huudettavia lajeja esimerkiksi:
 - Kurki tai muu lintu (2)
 - Kettu (4)
 - Muurahainen, leppäkerttu (6)
 - Hämähäkki, punkki (8)
 - Tuhatjalkainen (jalkaparien määrä vaihtelee lajin mukaan vajaasta kymmenestä useisiin satoihin)

Leikki; eläinviesti

- Jaa kerholaiset kahteen tai kolmeen joukkueeseen. Joukkueet asettuvat lähtöviivalle. Aseta sopivan matkan päähän tuoli tai vastaava, joka jokaisen tulee kiertää vuorollaan.
- Lähtömerkistä joukkueen ensimmäinen lähtee liikkeelle. Kukin joukkueesta kulkee reitin eri eläintä imitoiden. Nämä roolit voi jakaa kerholaisille etukäteen, esimerkiksi
 - jonon ensimmäinen on rapu (rapukävely)
 - toinen karhu (karhukävelyä neljällä raajalla)
 - kolmas jänis (loikkii),
 - neljäs gorilla (liikkuminen leveässä haara-asennossa kyykistyneenä ja kädet sivulle)
 - viides hevonen (laukkaa).



RETKEILYTAIDOT

Alustus

- Harjoitellaan perustaidot kaikille kuntoon

Toimintaehdotuksia

- Harjoitellaan kartanlukua ja jokaisenoikeuksia rastisuunnistuksessa;
 - Tämän ohjelman toteuttaminen vaatii ohjaajalta ennakkovalmisteluja. Tulosta erilaisia jokaisenoikeuksiin liittyviä väittämiä papereille ja vie ne maastoon rasteiksi jollekin ennalta määrätyle alueelle. Merkitse rastien paikat karttaan (tai ota koordinaatit ylös).
 - Tässä tehtävässä paperiset kartat toimivat paremmin. Voit esimerkiksi tulostaa tarvittavan määrän karttoja, joille olet rastien paikat merkinnyt. Harjoitelkaa alkuun kartanlukua yhdessä. Vaihtoehtoisesti karttaa voi seurata myös mobiilisti ja tällöin voitte harjoitella koordinaattien viemistä kartalle. Pyydä kerholaista ottamaan sijaintipalvelut pois päältä, jotta tehtävä ei ole liian helppo!
 - Jalkauduttuanne kerhona ulos, jaa kerholaisten pareiksi tai kolmen ryhmiin. Jaa kullekin parille/kolmikolke kartta ja ohjeista kaikkia ryhmiä etsimään rastit aloittaen eri kohdista rastirataa.
 - Tehtävää voi varioida. Helpoimmassa versiossa kerholaisten pitää kertoa palattuaan, kuinka monta oikeaa ja väärää väittämää he rasteilta löysivät. Käykää väittämät vielä yhdessä läpi. Voit myös liittää rasteihin kirjaimia niin, että oikeiden vastausten kirjaimista muodostuu jokin sana. Kierrettyään rastit, vastattuaan jokaiseen väittämään ja kerättyään näistä kirjaimet kerholaisten tulee vielä ratkaista sana-arvoitus.
- Kompassin käyttöä voi harjoitella edellisen tehtävän yhteydessä. Kompassin avulla voi myös kokeilla, pystyykö lähimetsässä kulkemaan täysin suoraan muutaman sadan metrin matkan. Tämä voi olla yllättävänkin hankalaa, mutta juuri siksi niin hauskaa!
- Jokaisenoikeuksia voi harjoitella pitkin kerhokautta erilaisien esimerkkien avulla.
- Ensiaputaitojen harjoittelu on hyödyllistä ja usein myös kiinnostavaa puuhaa. Käykää kerholaisten kanssa toiminnallisten esimerkkien kautta läpi, kuinka annetaan ensiapua haavoihin, hiertymiin, pistoihin ja nyrjähdysiin!
- Tulenteko ja retkikeittimen käyttö;
 - Voitte kerätä villiyrtejä, joista hauduttaa trangialla teetä.
 - Popcornejakin voi valmistaa trangialla.
 - Jos teillä on mahdollisuus sytyttää nuotio, voitte grillata esimerkiksi tikkupullaa tai vaahtokarkkeja. Myös vegaaninakkien maistelu ja arvostelu voi olla hauska ohjelma numero.

Leikki; käpyviesti

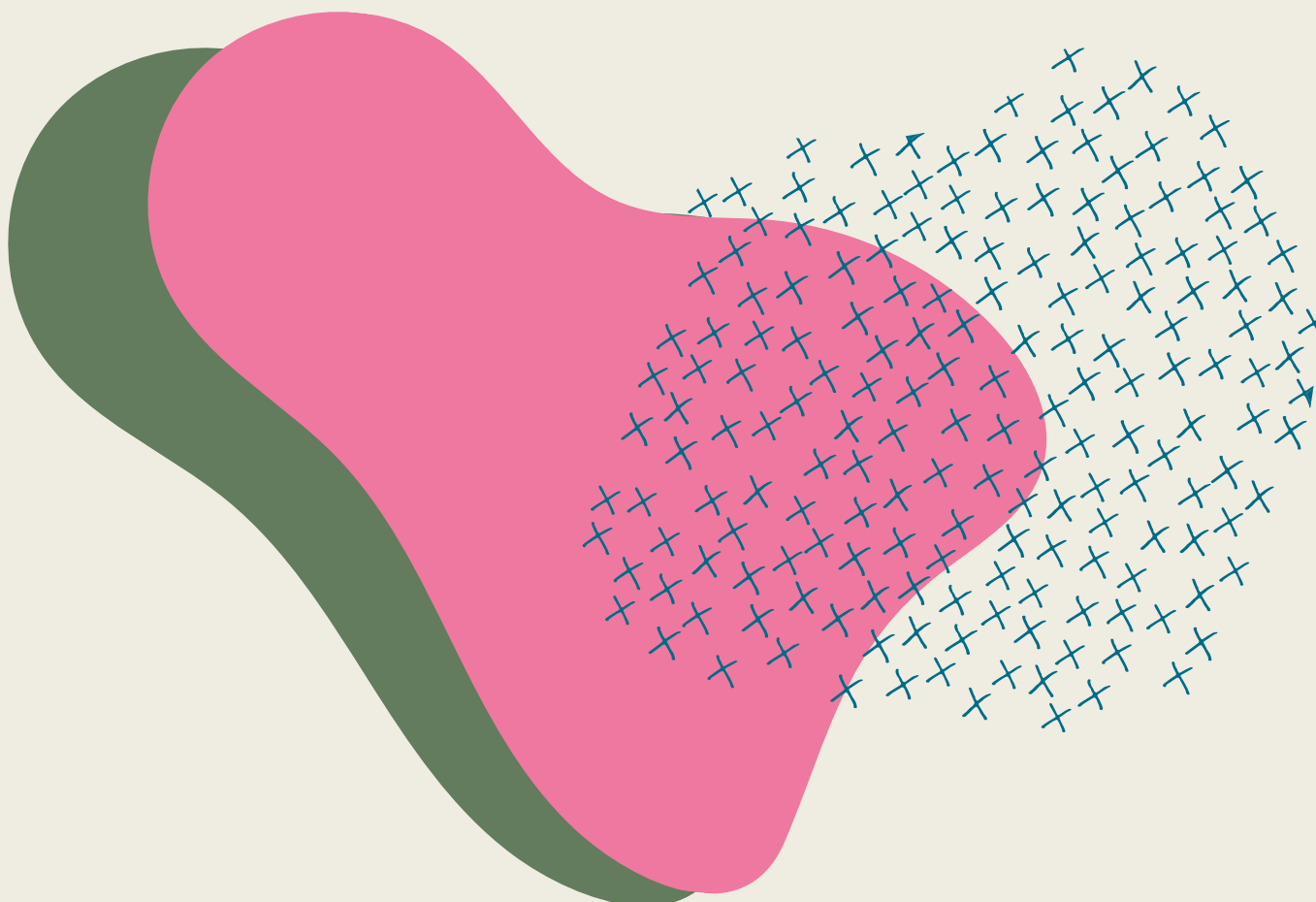
- Jaa kerholaiset kolmen-neljän hengen joukkueisiin ja anna jokaisella kerholaiselle lusikka ja joukkueelle käpy. Joukkueet asettuvat lähtöviivalle.
- Joukkueiden tarkoitus on kiertää ennalta määrätty rata yksi kerholainen kerrallaan niin, että käpyä kannatellaan suussa olevassa lusikassa koko matkan. Jos käpy tippuu, on kilpailijan aloitettava oma kierroksensa alusta. Viestin vaikeustasoa voi varioida reittiä muuttamalla.

Leikki; jokaisenoikeusjumppa

- Sopikaa yhdessä asennot sanoille "totta" ja "tarua". Mitä hullunkurisemmat asennot, sitä hauskenpi leikki!
- Ohjaajana alat luettelemaan erilaisia väittämiä jokaisenoikeuksista. Kerholaisten tulee ottaa sovittu asento sen mukaan, onko väite heidän mielestään totta vai tarua.

Leikki; etsimisleikki

- Kerholaiset etsivät ohjaajan luettelemia asioita. Kerholaisia voi pyytää etsimään:
 - suurin kivi
 - ötökälle kotikolo (mistä löytyy ötököitä)
 - jotain minkä väri on lähinnä kortin väriä (mukana kortti)
 - jotain karheaa
 - jotain pehmeää
 - jotain outoa
 - kaunein/mielenkiintoisin yksityiskohta ("kauneus on katsojan silmissä")
 - makoisan unipaikan



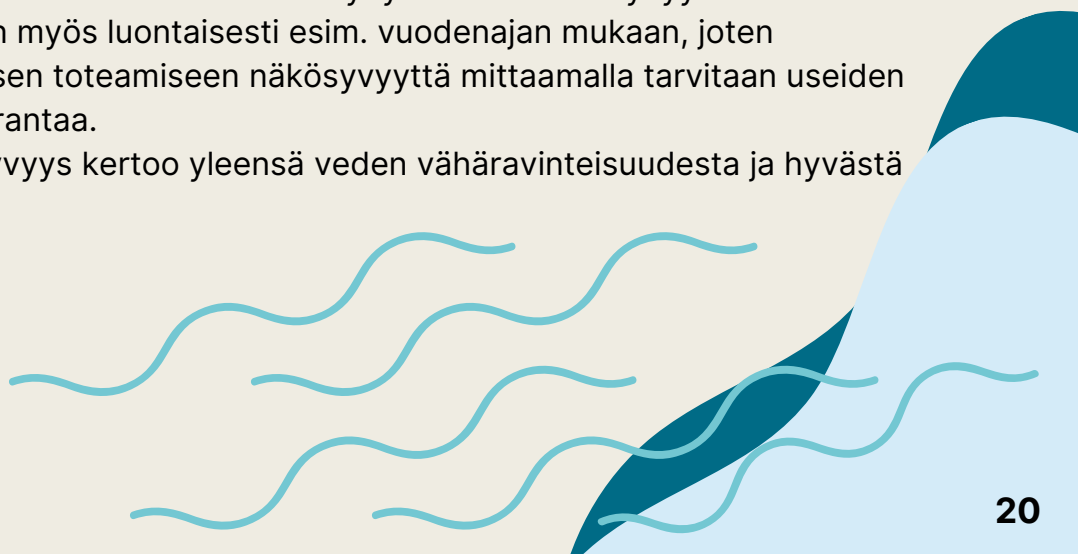
VESISTÖT

Alustus

- Luontoliiton itämeriryhmän tavoitteena on puhtaampi ja monimuotoisempi Itämeri
- Luontoliiton virtavesiryhmä toimii monimuotoisen virtavesiluonnon puolesta
- Maailman vesipäivä 22.3.

Toimintaehdotuksia

- Näkösyvyyden mittaaminen lähivesistöstä; Veden näkösyvyyden mittaaminen on hauska tapa tutkia veden laatua ja sen muutoksia.
 - Tehdään ensin näkösyvyyslevy, jonka avulla vettä tutkitaan.
 - Tarvikkeet: valkoinen levy, halkaisijaltaan noin 20–25 cm (esim. vanha muovilautanen), narua, isohko kivi tai tiilenpalanen, mittanauha (ja erivärisiä teippejä).
 - Ohje: kiinnitetään paino levyyn narulla niin, että levy pysyy veteen laskettaessa vaakatasossa. Jos käytetään muovilautasta, tehdään reikä lautasen keskelle ja pujotetaan naru siitä läpi. Kiinnitä kivi lautasen alapuolelle narulla. Narua pitää olla riittävästi, jotta laattaa voidaan laskea niin syväälle, että se katoaa näkyvistä. Jotta syvyyden mittaaminen olisi helpompaa, naruun voi tehdä solmuja tai kiinnittää erivärisiä teippejä 10 cm:n välein. Niiden avulla on helpompi hahmottaa vedenpinta ja se kohta, jossa levy katoaa näkyvistä.
 - Näin mitataan näkösyvyys;
 - tehdään retki rantaan ja laiturille, jonka päästä ei näe pohjaan saakka.
 - Lasketaan näkösyvyyslevyä pinnan alla hiljalleen alemmas ja alemmas, kunnes levy häviää kokonaan näkyvistä.
 - Otetaan narusta kiinni vedenpinnan kohdalta ja nostetaan levy ylös. Mitataan vedenpinnan ja levyn välinen etäisyys. Tämä etäisyys on näkösyvyys.
 - Tulokset;
 - pieni näkösyvyys voi kertoa vesistön rehevöitymisestä, sillä muun muassa levät vähentävät näkösyvyyttä. Jos vesi on humuspitoista, se on väriltään ruskehtavaa ja näkösyvyys on pieni. Humuspitoinen vesistö ei ole kuitenkaan välttämättä rehevöitynyt. Veden näkösyvyys vaihtelee jonkin verran myös luontaisesti esim. vuodenajan mukaan, joten rehevöitymisen toteamiseen näkösyvyyttä mittaamalla tarvitaan useiden vuosien seuranta.
 - suuri näkösyvyys kertoo yleensä veden vähäravinteisuudesta ja hyvästä laadusta.



- Kaarnalaivojen kisa;
 - Lumien ja jäiden sulettua puroissa ja ojissa virtaa taas vesi ja nyt onkin hyvä aika kokeilla, kuinka kaarnalaivat pärjäävät vapaasti virtaavassa vedessä. Jokainen kerholainen saa rakentaa oman kaarnalaivansa tai kaksi ja sitten kisataan!
- Veden suodatus; kokeilkaa itse suodattaa humuksisesta pintavedestä tai vaikka lätäkön kuraisesta vedestä kirkkaampaa.
 - Yksinkertaisimmillaan kokeen voi tehdä tekemällä purkin pohjaan pieniä reikiä, täyttämällä purkki puhtailla kivillä/hiekalla ja suodattamalla vesi purkin läpi toiseen astiaan.
 - Suodattimia voi myös tehdä erilaisista luonnonmateriaaleista, kuten lehdistä, sammaleesta ja heinistä.

Leikki; veden kiertokulku

- Jokainen kerholainen on leikissä vesipisara meressä, pilvessä tai joessa. Leikin aluksi sovitaan, miten näistä kutakin ilmennetään liikkein ja äänin. Esimerkiksi merta voidaan esittää tekemällä käsillä aaltoliikkeitä ja suhisemalla kuin aalto, pilveä esittävä voi muodostaa käsillään ympyrän päänsä yläpuolelle ja joki edetä kädet kiemurrellen.
- Aluksi kaikki kerholaiset ovat pisaroina meressä (eli esittävät merta) ja kulkevat alueella edestakaisin. Kohdatessaan toisen merta esittävän, otetaan kivi-sakset-paperi-kisa. Voittaja "etenee" vesipisaraksi pilvessä (alkaa esittää pilveä), kun taas häviöjää jää vesipisaraksi mereen. Kahden pilven kohdatessa kivi-sakset-paperi-kisan voittaja muuttuu joen vesipisaraksi (jokea esittäväksi). Joki-joki parin voittaja etenee edelleen mereksi.
- Näin veden kiertokulku jatkuu ikuisesti, kunnes ohjaaja lopettaa leikin.

Leikki; veden kanto porukalla

- Ohjeista kerholaisten valitsemaan itselleen keppi. Jaa kerholaiset kolmeen joukkueeseen ja anna jokaiselle joukkueelle kahvallinen vesisanko. Joukkueen tehtävänä on kantaa vettä sangolla astiasta toiseen tai esimerkiksi järvestä sankoon. Käsiä ei saa käyttää, vaan kerholaisten on hyödynnettävä keppejä. Voittaja on se joukkue, joka saa astian ensimmäisenä täyteen.



LINNUT

Alustus

- Birdlifen vuotuiset kampanjat lasten lintuviikko ja pihabongaus

Toimintaehdotuksia

- Lasten lintuviikon tarkoituksena ei ole tunnistaa lintuja, vaan havainnoida lintujen puuhia. Kampanja ajoittuu yleensä toukokuulle. Pihabongaus taas on alkuvuoteen ajoittuva viikonloppukampanja. Molempien kampanjoiden materiaalit ovat saatavilla Birdlifen verkkosivuilta ympäri vuoden. Sivustolta löytyy myös paljon ideoita erilaisiin lintuaiheisiin leikkeihin ja askarteluihin.
- Kiikareiden käyttö voi olla osalle kerholaisista uusi asia. Muista ottaa tämä huomioon ja opasta tarvittaessa.
- Paikallisesta lintuseurasta tai bongariryhmästä voi myös pyytää jonkun vierailemaan kerhossa ja jakamaan tietoa linnuista kerholaisille.
- Vakoilkaa lähimetsänne lintuja! Jalkautukaa yhdessä kerhonne kanssa lähimetsään. Ohjeista jokaista kerholaista valitsemaan yksi lintu, jota hän tarkkailee ja seuraa hiljaa. Anna tehtävälle aikaa ainakin kymmenen minuuttia. Lopuksi kerääntykää yhteen jakamaan havaintonne.
- Rakentakaa linnunpesät;
 - Materiaaliksi kelpaa esimerkiksi kuivat heinät ja irtorisut. Luonnonmateriaalien käyttö helpottaa pesien turvaväritystä, sillä pesien tulee olla maastoon sulautuvia.
 - Pesä rakennetaan pyöräyttämällä tuppo heiniä ja/tai ohuita risuja ensin kierteelle ja sitten renkaaksi, jonka varaan pesän pohja rakennetaan. Pohjan voi tehdä esimerkiksi heinästä ristikkotyylin. Pesään voi myös lisätä pehmikettä.
- Pohdiskelutehtävä ”muuttolinnun silmin” (liite 4)
- Huonon sään sattuessa sisätiloissa;
 - Linnunlaululevyraati ja lintujen tunnistus; soita kerholaisille lintujen laulua yksi kerrallaan. Lapset voivat arvostella ”konserton” antamalla niille arvosanat. Samalla voitte yhdessä tai vaikkapa kisana arvuutella, mikä lintu on minkäkin laulun kohdalla kyseessä.
 - Linnunlaulutaulut; Jaa kerholaisille piirustus-/maalausvälineet. Laita linnun laulua soimaan ja anna kerholaisille tehtäväksi piirtää/maalata, miltä linnunlaulu heistä näyttää. Tämän ohjelmaidean voi tietenkin suorittaa myös ulkona ”live”-laulanta kuunnellen.
 - Tehkää itse kartat lintujen muuttoreiteistä.

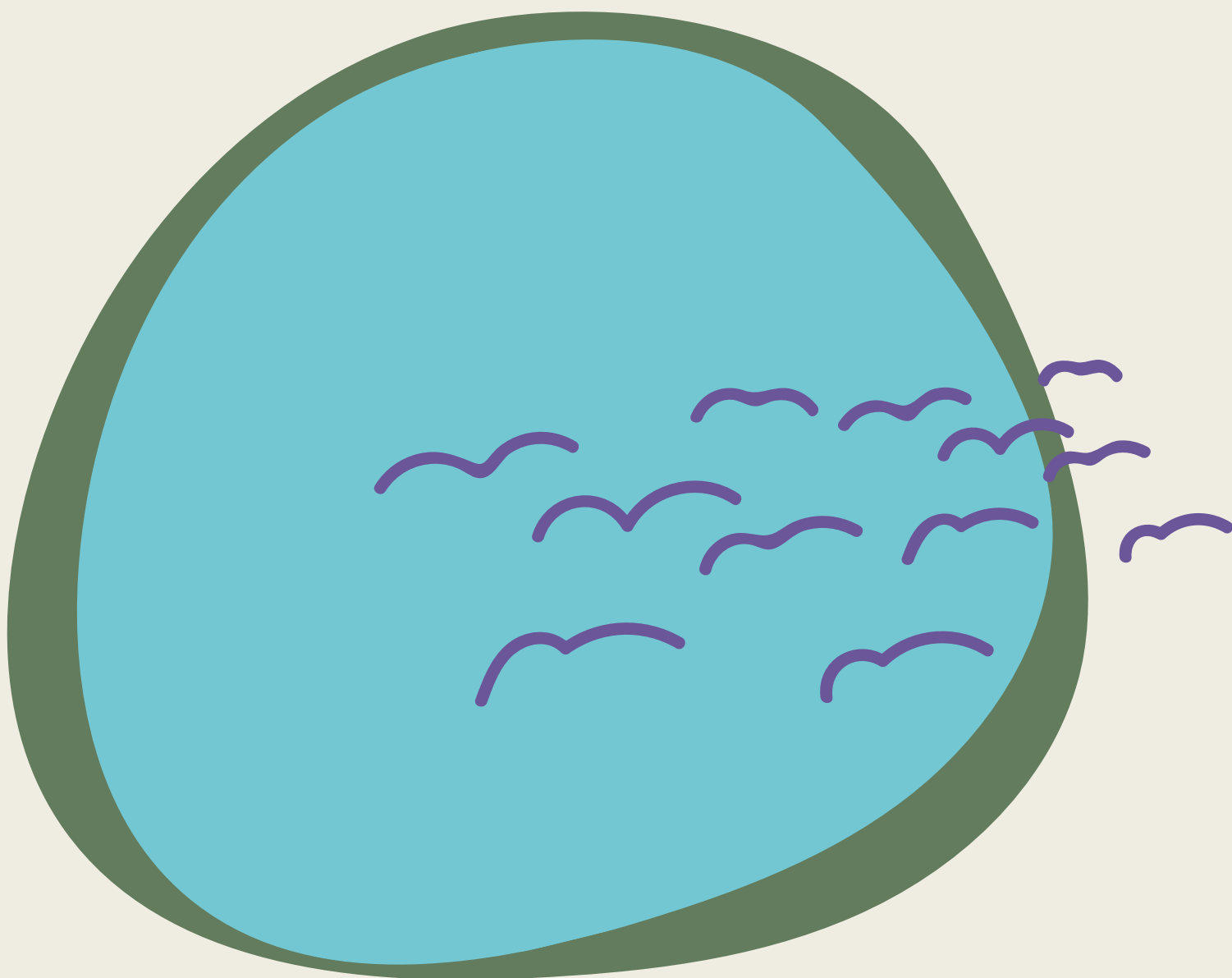


Leikki; haukkahippa

- Riippuen kerholaisten määrästä yksi tai muutama on hippana eli haukkalintuna. Muut kerholaiset ovat pikkulintuja. Pikkulinnut ovat turvassa, kun he muodostavat kolmen linnun parven pitämällä toisiaan kädestä kiinni. Jotta leikki ei ole pikkulintujen kannalta liian helppo, saa parvessa olla turvassa vain määrätyn ajan, jonka jälkeen parven on jälleen hajauduttava haukan armoille. Leikkiä voidaan varioida niin, että jokaisesta haukan kiinni saamasta pikkulinnusta tulee haukka ja leikki loppuu, kun kaikki pikkulinnut ovat muuttuneet haukoiksi.

Leikki; sata käpyä

- Kerholaiset jaetaan 3-4 hengen ryhmiin, joiden tulee kerätä mahdollisimman nopeasti sata käpyä ennalta merkattuun kohtaan. Nopeimmin oikean määrän käpyjä kerännyt joukkue voittaa.



KEVÄTSEURANTA

Alustus

- Luontoliiton oma kampanja, voi jakaa useammalle kerhokerralle

Toimintaehdotuksia

- Kevätseuranta, kuten talviseuranta, perustuu kansalaisten havaintoihin. Osallistukaa kerhonne kanssa vuotuisen kampanjaan ja havainnoikaa ensimmäisiä kevään merkkejä ja seurantalajeja sekä kevään edistymistä. Koska bongasitte ensimmäisen leskenlehden tai sitruunaperhosen lähiluonnosta? Havaintonne voitte toimittaa postitse Sieppo-lehdelle ja/tai kevätseurannan omaan havaintoportaaliin! Lue lisää kevätseurannasta sekä havaintojen tekemisestä ja ilmoittamisesta osoitteesta kevätseuranta.fi
- Voitte kerhonne kanssa jatkaa talviseurannassa aloittamaanne rastiradan ripustamista alueen muiden ulkoilijoiden iloksi. ”Kevätkuulen polku” -rastirata antaa pohdittavaa ja oppeja kevään lajeista. Lisätietoa sekä tulostettavat rastit löytyvät kevätseuranta.fi-sivustolta.
- Voitte tehdä myös kerhonne omaa kevättutkimusta;
 - Valitaan kerhopaikan läheltä jokin tutkimuspaikka (esim. puu ja maa sen ympärillä, iso kivi, paikka rannalla). Tarkoituksena on käydä katsomassa paikkaa muutaman kerran kevään aikana.
 - Arvaillaan, miltä kohde näyttää kahden viikon tai kuukauden kuluttua. Ovatko lumi ja jää sulaneet? Voisiko maahan putkahtaa jokin kasvi, millainen? Voisiko kuulua linnunlaulua? Entä milloin löydätte perhosia ja ötököitä? Piirretään tai kirjoitetaan arvaukset vihkoon. Kevään etenemistä voi myös dokumentoida valokuvin.
 - Käydään myöhemmin katsomassa ovatko ”ennustukset” toteutuneet.

Leikki; puuhippa

- Tämä leikki on variaatio tuolileikistä. Kerho-ohjaaja jakaa jokaiselle kerholaiselle esimerkiksi narun, jolla kukin merkkää lähistöltä jonkun puun kietomalla narun puun rungon ympärille. Merkattuja puita tulee olla yksi vähemmän kuin leikkijöitä. Hippi asettuu keskelle leikkialuetta ja muut leikkijät valitsevat itselleen merkatun puun. Hippi huutaa ”puun vaihto”, jolloin jokainen kerholainen vaihtaa puuta toiseen merkattuun puuhun. Hippi voi tässä välissä napata itselleen vapaan puun. Ilman omaa merkattua puuta jäänyt jää hipaksi. Leikkiä voidaan varioida huutamalla välillä vaikka ”koivun vaihto”, jolloin kaikki ne, jotka ovat merkatun koivun luona, vaihtavat paikkaa toisen merkatun koivun luo.

YMPÄRISTÖONGELMAT

Alustus

- Autoton päivä syyskuussa, energiansäästöviikko lokakuussa, Reilun kaupan viikko lokakuussa, Earth hour maaliskuun tienoilla

Toimintaehdotuksia

- Öljykatastrofi saavissa;
 - Täyttäkää saavi sopivalla määrällä vettä. Anna kerholaisten lorauttaa sekaan öljyä.
 - Seuratkaa yhdessä, mitä tapahtuu. Kuinka öljy ja vesi käyttäytyvät yhdessä? Saaviin voi myös laittaa erilaisia esineitä kellumaan, miten näille käy? Tässä apuna voi käyttää esimerkiksi havunneulasia, lehtiä ym.
 - Entä jos vastaavanlainen öljykatastrofi tapahtuisi Suomenlahdella? Kuinka öljy saataisiin kerättyä merestä pois?
 - Tutkimuksen lomassa voi käydä keskustelua öljystä, siitä mihin kaikkeen sitä tarvitaan ja miten vastaavia öljykatastrofeja voitaisiin välttää.
- Saasteet; mitä ne ovat ja mistä tulevat? Onko ympäristössä naavaa ja jäkälää?
- Pyöräretki ja/tai pyörän korjaus/tuunaus
- Teemakerhokerta Earth Hour:in hengessä pimeässä tuikkujen ja myrskylyhtyjen valossa

Leikki; ihmisjäljet

- Mikäli käpysato on ollut runsas ja maahan on tippunut paljon käpyjä, kerätkää niitä yhteen kasaan. Valitkaa kerholaisten joukosta yksi tai useampi, joka asettuu makaamaan maahan. Muut tekevät kävyistä maassa makaavan ääriiivat. Ääriiivojen tekoon voi käyttää myös keppejä, mikäli käpyjä ei ole maassa riittävästi. Jättäkää käpyihmiset muita luonnossa liikkujia ihastuttamaan ja kummastuttamaan.

Leikki; luonnon temppurata

- Lähtekää liikkumaan luonnon omalle temppuradalle. Suunnitelkaa temppurata ympäröivää luontoa hyödyntäen. Rata voi sisältää esimerkiksi tasapainoilua kaatuneen puun rungon päällä sekä ryömimistä rungon ali ja kiipeämistä rungon yli, hyppelyä ja pukkihyppelyä kivien ja kantojen yli, tarkkuus- ja pituusheittoa kävyillä... Muistakaa varmistaa, että radalla on turvallista liikkua valitsemillanne tavoilla. Lopuksi voitte rentoutua silmät kiinni maassa pötkötellen ja luonnon ääniä kuunnellen.

Leikki; saastehippa

- Jaa kerholaiset seuraavasti: 1 auto, 1 luonnonsuojelija ja loput hiilidioksidgeja.
- Hipan kulku: Luonnonsuojelija ottaa kiinni hiilidioksidgeja, jolloin ne jäävät liikkumattomaan tilaan (=sitoutuu puuhun). Auto vapauttaa hiilidioksidgeja, jolloin ne saavat lähteä taas liikkeelle.

KESTÄVÄ KULUTUS

Alustus

- Luontoliiton Älä osta mitään -kampanja marraskuun lopussa
- Nuukuusviikko, ylikulutuspäivä
- Huonon sään ohjelmaa sisällä

Toimintaehdotuksia

- Kierrätysaskartelua erilaisin teemoin
- Ekologinen kädenjälki; mistä koostuu, miten omaa kädenjälkeään voi suurentaa? Tästä aiheesta voi käydä yhdessä vapaata keskustelua! Mitä hyviä tekoja kerholaiset ovat kuluneen viikon aikana tehneet?
 - Jokainen kerholainen jakaa muille yhden omassa elämässään läsnä olevan ekoteon, esimerkiksi pyöräily autoilun sijaan, kasvisruokaa x kertaa viikossa, vaatteiden hankkiminen käytettynä.
 - Kustakin ekoteosta kirjoitetaan lappu ja lappu kiinnitetään purkkiin.
 - Jaa kaikille kerholaisille kivet/kävyt/ym. Kukin saa viedä merkkinsä siihen purkkiin, jota lupaa itse omassa elämässään toteuttaa.
 - Mikä ekoteko on suosituin? Miten muitakin tekoja voisi saada kiinnostavaksi?
- Vastamainostyöpaja;
 - Kts. teema "Vaikuttaminen"
- Vaatteiden korjaus ja tuunaus; Etukäteen pyydä kerholaisia tuomaan kotoa rikkinäisiä vaatteita, kuten reikäisiä sukkia tai napittomia paitoja, ja pitäkää yhdessä korjaustalkoot!
- Aineettomat lahjat; ideoikaa ja toteuttakaa yhdessä aineettomia lahjoja esimerkiksi ennen joulua;
 - Aineeton lahja voi olla esimerkiksi aamupala äidille, siivouslahjakortti papalle, uuden taidon opettaminen pikkusisarukselle tai elokuvailta ystävän kanssa
 - Askarrelkaa lahjaa varten omat lahjakortit
- DIY-luonnonkosmetiikka; netti on pullollaan erilaisia ohjeita oman kosmetiikan valmistamiseen. Koristelkaa yhdessä kauniit putelit vaikkapa pilttipurkeista ja valmistakaa esimerkiksi voidetta itselle tai lahjaksi.

Leikki; arvojana

- Kerholaiset siirtyvät janalla sen mukaan, kuinka samaa tai eri mieltä he ovat ohjaajan esittämien väittämien kanssa (esim. tiedän missä paitani tehty, kestävästi eläminen on helppoa ym.)

Leikki; vaatteiden ikä

- Kukin paikalla olija voi laskea päällään olevien vaatteiden iän. Pisteitä kertyy vaateen ikävuosien mukaan. Käytetystä vaatteesta saa yhden lisäpisteen. Eniten pisteitä saanut "voittaa".

KEVÄÄN SADONKORJUU

Alustus

- Kevään tullen lähiluonnossa on tarjolla paljon syötävää villiyrtytien muodossa. Välttääkö villiyrtytien keräämistä suurten teiden varsilta ja lähettyviltä ja muistakaa jokaisenoikeudet hortoilllessanne! Puun osien, kuten silmujen, kerääminen vaatii aina maanomistajan luvan. Villiyrtytien kerääminen luonnonsuojelualueilta on kielletty.

Toimintaehdotukset

- Tunnistetaan, kerätään ja maistellaan erilaisia villiyrtyttejä. Keväisin kerättävissä on etenkin erilaisia silmuja ja lehtiä. Alla muutamia esimerkkejä;
 - Nokkosta voi kerätä pitkin kasvukautta. Nokkosen nuoret versot voi nauttia sellaisenaan, mutta vanhempi nokkonen on vähintään ryöpättävä ja paistettava ennen nauttimista. Keräämiseen tarvitaan hanskat!
 - Maitohorsman versoa voi käyttää sellaisenaan, keitettynä, mausteena tai teenä.
 - Voikukasta voi käyttää lehdet, kukan ja kukan nuput. Näitä voi käyttää sellaisenaan esimerkiksi salaattissa tai teeksi haudutettuna. Kukkien terälehdet ovat myös kauniita esimerkiksi jääpalojen koristeena.
 - Kuusenkerkkiä voi syödä sellaisenaan, niistä voi hauduttaa teetä tai tehdä siirappia. Siirappia voi valmistaa keräämällä purkkiin yhden osan kerkkiä ja lisäämällä toisen osan sokeria. Purkkia seisoletetaan aurinkoisella paikalla, esimerkiksi ikkunalaudalla, kunnes sokeri on sulanut. Kuusenkerkkät siivilöidään pois ja siirappi säilytetään jääkaapissa. Huom. kuusenkerkkien keräämiseen vaaditaan lupa maanomistajalta!
- Valmistakaa villiyrtyttejä trangialla;
 - Villiyrtytitee; Villiyrtytiteetä voi hauduttaa esimerkiksi vadelman, ahomansikan ja nokkosen lehdistä sekä apilan kukista. Kerätkää yhdessä ainekset ja hauduttakaa noin 10 minuuttia.
 - Voikukkamarmeladi; keittäkää 10 minuuttia yhtenevä desimäärä vettä ja voikukan terälehtiä, siivilöikää ja maustakaa hyytelösokerilla. Erinomaista vaalean leivän päällä tai jogurtin kaverina!

Leikki; villiyrtytviesti

- Jaa kerholaiset joukkueisiin. Joukkueet asettuvat lähtöviivalle ja yksi joukkuelainen kerrallaan etsii ja tuo takaisin lähtöviivalle ilmoitetun villiyrtyin.

LUONTOSUHDE JA YMPÄRISTÖTUNTEET

Alustus

- Tavoitteena luontosuhteen vahvistaminen ja ympäristötunteiden sanottaminen. Ihminen on osa luontoa, ei irrallinen osa siitä.

Toimintaehdotukset

- Havainnointi pareittain; kuljetaan metsässä ja toinen kertoo, mitä itseään miellyttävää ja ilahduttavaa näkee. Vaihdetaan kertojaa. Lopuksi käydään yhdessä läpi, mihin kukin kiinnitti huomiota, mikä tuli toiselle yllätyksenä.
- Kuulo; mitä kuuluu, kuuluuko muuta kuin luonnon ääniä? Miltä tuntui?
- Näkö; tutustukaa omaan lähimetsäänne sokkona
 - Jaa kerholaiset pareihin. Toinen pari on sokko ja toinen toimii oppaana. Oppaana toimiva taluttaa sokon paikasta A paikkaan B ohjeistamalla esimerkiksi juurakoista ja kivistä.
 - Sokkotehtävän voi suorittaa myös niin, että kaikki kerholaiset kulkevat esimerkiksi jonossa ennalta metsään asennettua narurataa pitkin silmät suljettuina.
- Haju; miltä luonto tuoksuu?
 - Tuoksutelkaa ympärillä näkyviä asioita: sammalta, jäkälää, kasveja, neulasta, käpyä, maata, kaarnaa, lehteä...
 - Tuoksuttelua voi tehdä myös sokkona pareittain. Toisen silmät suljetaan ja toinen tuo tuoksuttelijan nenän alle erilaisia luonnonmateriaaleja. Mikä nenän alla tuoksuu?
 - Mikäli käytössänne on pieniä rasioita, esimerkiksi filmipurkkeja, voitte tehdä tuoksucocktaileja. Kerätkää tuoksuvia asioita, hierokaa niitä sormien välissä ja laittakaa purkkiin. Pitäkää tuoksunäyttely ja tuoksutelkaa tekemiänne cocktaileja.
- Tunto; tunnustelupiiri
 - Asettukaa istumaan tai seisomaan piiriin. Kierrättäkää piirissä erilaisia luonnonmateriaaleja (esimerkiksi käpy, neulanen, lehti, kaarnapala, kivi) yksi kerrallaan siten, että tunnustelette niitä kädet selän takana. Arvaatteko näkemättä, mikä materiaali on? Materiaalit voi myös laittaa yksi kerrallaan kangaspussiin ja tunnustella niitä kädellä pussin sisällä tai sen ulkopuolelta.
- Kävelyaistirata;
 - Ottakaa kengät ja sukat pois ja kävelkää paljain jaloin metsässä. Miltä tuntuu? Tehtävän voi tehdä myös sokkona, jolloin pari taluttaa sokkoa tietyn matkan ja sokkona oleva saa tunnustella, mitä kaikkea jalkojen alla on.

- Vastakohtia luonnossa;
 - Pyydä kerholaisia etsimään erilaisia vastakohtaisia asioita lähiluonnosta. Näitä voi esimerkiksi olla
 - pehmeä-kova
 - sileä-karhea
 - ohut-paksu

Leikki; kutitusleikki

- Pyydä kaikkia keräämään luonnosta muutamia asioita, joilla kutittaa toista kerholaista (muistuta jokaisenoikeuksista). Asettakaa luonnosta kerätyt ”kutittimet” kaikkien nähtäville esimerkiksi liinan päälle. Seuraavaksi jokainen laittaa vuorollaan silmät kiinni, jolloin muut kutittavat häntä kämmenestä jollakin kerätyistä asioista. Lopuksi silmät kiinni pitänyt yrittää arvata, millä ”kutittimella” häntä kutitettiin.

Leikki; eläinkuoro

- Jokainen kerholainen nostaa hatusta lapun, jossa on eläimen nimi. Kunkin eläimen nimi on vähintään kolmessa lapussa. Kerholaiset eivät näytä lappuaan muille. Kerholaiset ryhtyvät matkimaan omaa eläintään ja yrittävät löytää oman ryhmänsä. Leikki loppuu, kun kaikki ovat löytäneet omaan ryhmäänsä. Leikkiä voi vaikeuttaa leikkimällä sitä sokkona.

Leikki; solmuleikki

- Kerholaiset asettuvat pitämään kiinni molemmin käsin samasta pitkästä köydestä. Kerholaisten tehtävänä on tehdä köyteen solmu kenenkään irrottamatta käsiään köydestä.
- Leikkiä voi myös leikkiä ilman köyttä. Valitkaa joukostanne kaksi solmunratkojaa, jotka siirtyvät kauemmaksi siksi aikaa, kun muut asettuvat solmuun. Loput kerholaiset asettuvat piiriin ja ottavat toisiaan käsistä kiinni. Tarkoitus on pujottautua tiukkaan solmuun ilman, että käsistä päästetään irti. Kun solmu on valmis, kutsutaan ratkojat paikalle.



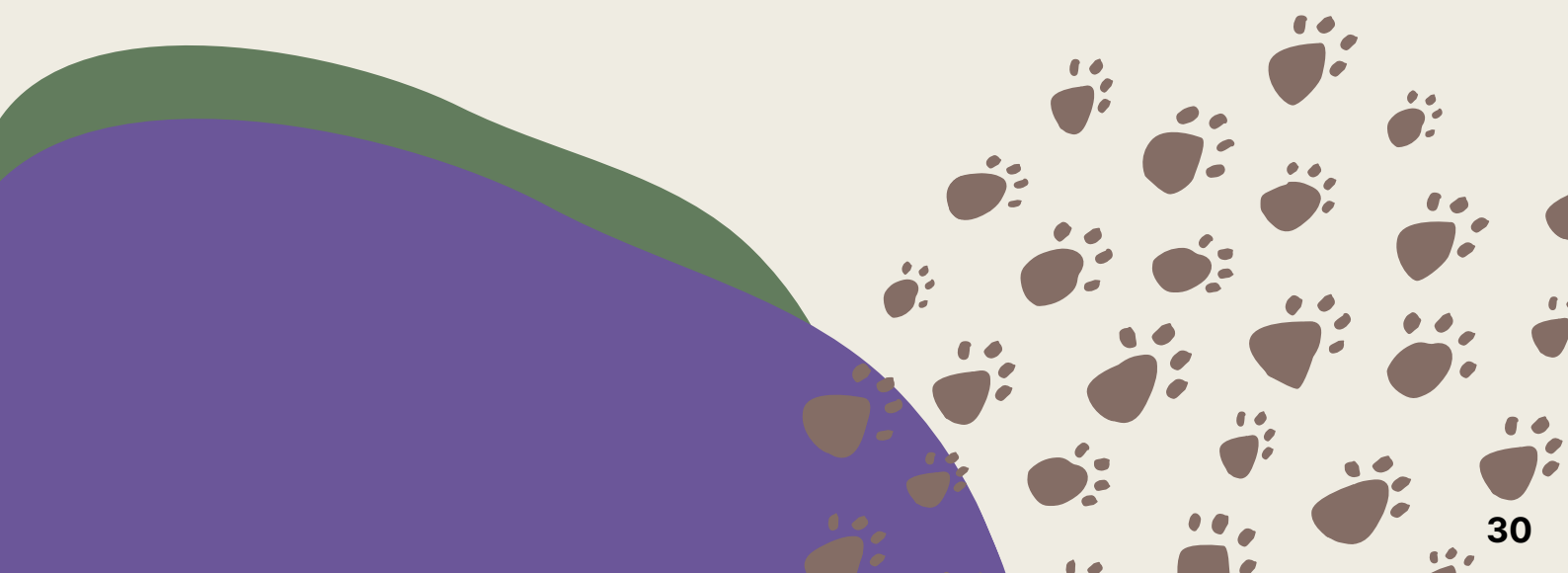
SUURPEDOT

Alustus

- Luontoliiton susiryhmä suojelee uhanalaisia susia ja muita suurpetoja
- Suomessa esiintyviä suurpetoja ovat ahma, susi, ilves ja karhu. Taustatietoa löytyy Lasten suurpeto-oppaasta, jossa esimerkiksi suurpetojen jäljet luonnollisessa koossaan sekä tietovisoja (liite 5)

Toimintaehdotuksia

- Suurpetonimi;
 - Käykää alkuun läpi suurpedot. Pyydä sitten kerholaisia valitsemaan jokin neljästä suurpedosta ja pohtimaan omaa ensimmäisenä mieleen tulevaa asiaa siitä: minkälainen kyseinen suurpeto on, millä adjektiivilla tai muulla sanalla oppilas kuvaisi sitä.
 - Jokainen kerholainen keksii itselleen suurpetonimen sen mukaan, minkälainen kyseinen suurpeto hänen mielestään on. Suurpetonimessä on etunimenä oma oikea etunimi, toisena nimenä kerholaisen mielikuva valitsemastaan suurpedosta (esim. jokin adjektiivi tai muu sana) ja sukunimenä valittu suurpeto (ahma/ilves/karhu/susi). Esim. Anna Hiipivä Ilves tai Antti Vaarallinen Susi.
 - Keskustelkaa yhdessä suurpetojen herättämistä mielikuvista ja tunteista ja niiden (mahdollisesta) moninaisuudesta: mistä erilaiset mielikuvat, käsitykset ja tunteet syntyvät tai mihin ne perustuvat (omaan kokemukseen, muiden kertomuksiin, tietoon, kuvitelmaan...). Muistelkaa millaisissa erilaisissa saduissa suurpedot seikkailevat. Millaisia mielikuvia eri suurpedoista näissä saduissa luodaan? Pitääkö mielikuvat paikkansa?
- Huonon sään ohjelmaa sisällä; Suurpedot mediassa
 - Tutustutaan suurpedoista julkaistuihin uutisiin ja pohditaan median suurpetouutisointia
 - Jaa kerholaiset neljään ryhmään ja anna jokaiselle ryhmälle eri suurpetoa koskeva uutinen tarkasteltavaksi.
 - Käykää yhdessä läpi, miten suurpedot näkyvät mediassa. Minkälaisia uutisia niistä julkaistaan, julkaistaanko kaikista suurpedoista uutisia ja ovatko uutiset positiivisia vai negatiivisia?



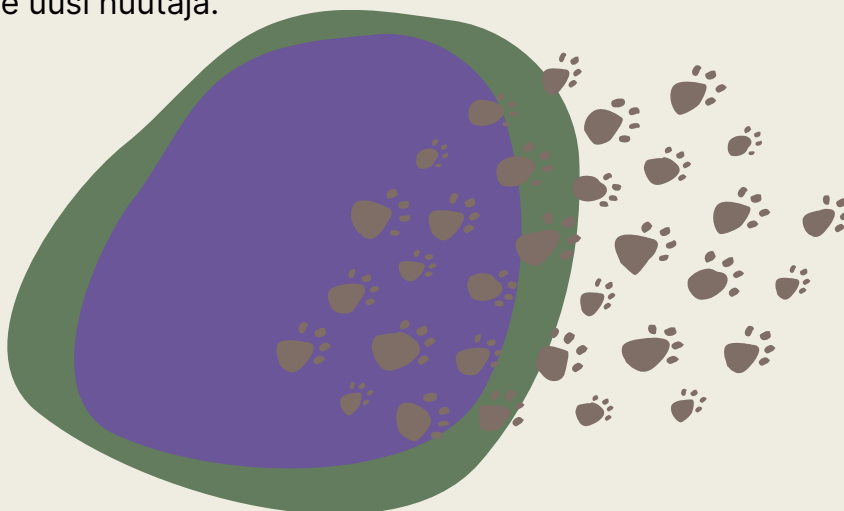
- Suurpetotietovisa;
 - Valitkaa lähistöltä neljä puuta tai muuta kohtaa, yksi kuvastamaan kutakin suurpetoa. Vaihtoehtoisesti voitte yhdessä sopia, miten kutakin suurpetoa esitetään, esimerkiksi tietty asento tai vaikka muodostamalla keholla pedon alkukirjain.
 - Esitä kerholaisille arvoituksia suurpedoista. Kerholaiset vastaavat valitsemallanne tavalla. Kuinka tuttuja suurpedot ovat? Kuka saa eniten oikeita vastauksia? Väittämiä:
 - nukkuu talviunta (karhu)
 - elää laumassa (susi)
 - kommunikoi ulvomalla (susi)
 - on Suomen suurpedoista sosiaalisin (susi)
 - synnyttää pentuja joka vuosi (ilves ja susi)
 - liikkuu koko ajan (ahma)
 - on nääteläin (ahma)
 - kuuluu kissaeläimiin (ilves)
 - on Suomen suurin petoeläin (karhu)
 - on Suomen pienin petoeläin (ahma)
 - on erittäin uhanalainen (susi ja ahma)

Leikki; ravintoverkko

- Jaa kerholaiset kolmeen eri ryhmään; kävyt, oravat ja näädat. Käpyjä on oltava eniten, nähtiä riittää yksi tai kaksi. Kehota lapsia lähtemään liikkeelle vähitellen. Ensin kävyt menevät piiloon ja pysyvät piilossa paikallaan. Sitten oravat lähtevät etsimään käpyjä. Lopulta näädat lähtevät etsimään oravia. Näädat eivät syö käpyjä. Kun orava löytää kävyn tai näätä saa kiinni oravan, kiinnijäänyt palaa ohjaajan luokse ja jää pois pelistä. Leikki loppuu, kun jäljellä ei ole enää yhtään käpyä eikä oravaa.

Leikki; pesäpuu kaatuu

- Kaikki leikkijät ovat oravia. Yksi orava on pesätön, muut valitsevat itselleen pesäpuun ja menevät seisomaan sen viereen. Kun pesätön orava huutaa: "Pesäpuu kaatuu!", on kaikkien oravien vaihdettava puuta. Myös pesätön orava yrittää ehtiä johonkin puuhun ennen toista oravaa. Ilman pesäpuuta jääneestä leikkijästä tulee uusi huutaja.



VIIMEINEN KERHOKERTA

Kerhokausi on tullut päätökseen ja kesä häämöttää edessä. Mitä kaikkea kivaa luontopuuhaa kukakin eniten kesältä odottaa?

Kerhoissa on usein ollut tapana retkeillä kauden viimeisellä kerhokerralla. Valitkaa siis yhdessä jokin mukava retkikohde ja pakatkaa mukaan hyvät eväät. Retken aikana voitte kerrata kerhokauden kohokohtia ja pohtia oppimianne taitoja. Kuka opastaa teidät oikeaan suuntaan karttaa lukien? Kenen vastuulla on nuotion sytytys? Kuinka monta eri lintua retken aikana havaitsette? Entä mitä villiyrtejä voitte matkalta poimia mukaanne?

On aika kiittää niin kerholaisia kuin ohjaajaakin yhdessä vietetystä ajasta ja luoduista muistoista. Kiitos ♥



LIITTEET

Liite 1. Monimuotoisuusbingo

<https://mappa.fi/materiaalit/metsan-monimuotoisuus-bingo/>

Liite 2. Metsäsuhteet nykymaailmassa-keskustelukortit

<https://mappa.fi/materiaalit/metsasuhteet-nykymaailmassa-keskustelukortit/>

Liite 3. Maaperä kuhisee-tutkimus, ss. 110-111

<https://mappa.fi/materiaalit/kerhokansio/>

Liite 4. Muuttolinnun silmin, s. 109

<https://mappa.fi/materiaalit/kerhokansio/>

Liite 5. Lasten suurpeto-opas

<https://mappa.fi/materiaalit/suurpeto-opas-lapsille/>



